

Asiantuntijalausunto tekijänoikeudesta asiassa

HE 28/2004

01.04.05

Ville Oksanen

Oik. kand.

Tutkija, Teknillinen korkeakoulu

Puheenjohtaja, Electronic Frontier Finland ry

PL 9800 - 02015 TKK – 09 85012348 - (09) 694 9768 (faksi)

vile.oxanen@hiit.fi

<http://www.hiit.fi/de/oxanen.html>

Oikeustieteen kandidaatti **Ville Oksanen** on työskennellyt kevästä 2001 tutkijana tietotekniikan tutkimuslaitos HIITissä erikoisalanaan tekijänoikeuden ja informaatiotekniikan yhtymäkohdat. Oksanen on käynyt myös vierailevana tutkijana University California Berkeleyyn School of Information and Management Systemissä. Oksanen valmistee parhaillaan väitöskirjaa Joensuun yliopiston taloustieteiden laitokselle tekijänoikeuden taloudellisesta rationaalisuudesta.

Tiivistelmä:

Laista tulisi poistaa tässä vaiheessa kaikki muutokset, jotka eivät perustu direktiivin. Tämän lisäksi mm. ETA-raukeamisen rikkomisesta tulee poistaa rikosoikeudellinen rankaistavuus myös yritysten osalta, sallia yksityisten kopioiden tekeminen teknisesti suojatuista teoksista, poistaa laillisen saannon edellytys käyttäjien oikeuksilta ja siirtää laitemaksut valtioneuvoston päätettäväksi. Myöskään televisio- ja radiolähetysten lähioikeutta ei tule jatkaa ikuisesti eikä yksityiselle maahantuonnille tule asettaa nollatoleranssia.

1. Yleistä

Hallituksen esitys tekijänoikeuslain kansalliseksi toteuttamiseksi on hankkeena todella kunnianhimoinen ja nykyinen ehdotus on sinänsä paras tähän nähdyistä direktiivin implementoinneista. Valitettavasti vain hankkeen laajuus ja käytettävissä olleet aika ja resurssit eivät ole kohdanneet, mikä näkyy lopputuloksen aivan liian kompleksisena rakenteena.

Lain epäselvyys olisi vielä ehkä ollut hyväksyttävää, jos sen ymmärtäminen olisi tarpeen ainoastaan ammatikseen näiden kysymysten piirissä työskenteleville henkilöille. Tekijänoikeus koskettaa kuitenkin nykyään suoraan aivan tavallisia kansalaisia ja oikeusvarmuus edellyttää ehdottomasti, että myös heidän tulee ymmärtää lain sisältö. Myös perustuslakivaliokunta kiinnitti tähän huomiota lausunnossaan. Tästä syystä **tekijänoikeuslakia ei tule muuttaa tässä vaiheessa kuin direktiivin vaatimilta osilta ja jättää muut muutokset lain kokonaisremonttiin.**

EFFI:n lausunnossa käydään läpi ensin nykyisen HE:n positiivisia muutoksia, joihin kuitenkin tarvitaan pieniä täsmennyksiä. Sen jälkeen tuodaan esille pahimmat ongelmakohdat, jotka täytyy korjata nykyiseen esitykseen. Lausunnon lopussa mainitaan lisäksi muuta muu korjaus, jotka olisi hyvä tehdä jo nykyiseen esitykseen, mutta jotka voivat myös tarvittaessa odottaa lain

kokonaisremonttia.

2. Positiiviset muutokset

2.1 ETA-raukeaminen (19 §)

Nyt kyseessä olevassa versiossa osa ETA-raukeamiseen liittyvistä ongelmista on kyetty ratkaisemaan rajaamalla raukeaminen vain käytännössä yritystoimintaan. Linjaus saa varmasti osaksi kritiikkiä tahoilta, jotka hyötyisivät tehokkaammasta markkinoiden rajaamisesta kuluttajien kustannuksella. Kiistaton tosiasia on, että **nykyinen muotoilu on Suomen kansallisen edun mukainen**. Nykyinen muotoilu on myös huomattavasti paremmin sopusoinnussa tekijänoikeuteen kiinteästi kuuluvan kulttuuritoiminnan edistämisen kanssa ja se poistaa kohtuullisesti kohdasta siihen aikaisemmin liittyneet ongelmat sananvapauden ja omistuksensuojan kanssa.

Silti huomioiden, että pykälän perussisältö tunnustetaan yleisesti haitalliseksi, eduskunnan tulisi **rajata sen rikkominen rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolelle myös yritysten osalta** ja lisäksi ottaa tuottamuskriteeri mukaan kohdan rikkomisesta määrättäviin vahingonkorvauksiin.

2.2 DVD-aluekoodit ja suojauksen määritelmä (50a §)

Teknisen suojauskeinon määritelmä on direktiivistä johtuen väkisininkin epäselvä. Nykyisessä esityksessä otettu linjaus, joka sitoo teknisen suojauskeinon tarkoituksen sen suojattavuuteen on ilman muuta oikea ja järkevä. **DVD-levyjen aluekoodilla ei suojata mitään tekijänoikeuden alaan kuuluvaa seikkaa** vaan päinvastoin sillä pyritään kuluttajien ja kulttuurielämän kannalta haitalliseen markkinoiden jakamiseen ja näin sen rajaaminen suojan ulkopuolelle ei ole pelkästään teknisesti oikein vain myös periaatteellisesti oikein.

CD-levyinä esiintyvien ”kopiosuojattujen” levyjen ei myöskään tule kuulua suojan piiriin, koska data on niissä täysin suojaamattomassa moodissa (koska muuten CD-soittimet eivät sitä kykene lukemaan). Lisäksi levyä käyttävä henkilö ei edes huomaa ”suojausta”, jos hänen käytössään oleva CD-lukija on riittävän laadukas selvittääkseen levyssä olevista virheistä tai tietoturvallinen olemaan käynnistämättä levyllä olevia epämääräisiä esto-ohjelmia.

2.3 Katselun ja kuuntelun salliminen (50a §)

Esityksen 50a pykälä on lähtökohtaisesti järkevä salliessaan käyttäjälle tämän omistamien teosten normaalin käytön riippumatta teknisestä suojauksesta. Digitaalisessa maailmassa tämä on kuitenkin lähes mahdotonta tekemättä välikopioita teoksesta. Tältä osin EFFI yhtyy peruslakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan ”**Lakiehdotuksen 50 a §:n 3 momentista on näin ollen syytä poistaa sen viimeinen virke**”. Mikäli tämän todettaisiin olevan mahdotonta direktiivin asettamien rajoitusten vuoksi, jonkin verran vastaavaan tulokseen päästään lisäämällä 50 c §:n 1 momenttiin viittaus

yksityisen kopiointiin (12§), mikä on nimenomaisesti mahdollista direktiivin artikla 6(4)(3):n perusteella.

2.4. Kuvallisen musiikkitalenteen käyttökorvaus 47 §:n 3 momentti

EFFI kannattaa lakiehdotuksen 47 §:ssä ehdotettua uutta musiikkivideoiden esitys – ja välittämiskorvausta, joka tulisi maksaa esittäville taiteilijalle tallennetun esityksen käyttämisestä. Huomioiden tekijänoikeusjärjestelmän kokonaisuus, on kohtuullista, että nimenomaan esittävien taiteilijoiden oikeudet suojataan myös tältä osin.

3. Välttämättömät korjaukset

3.1 Laillisen lähteen vaatimus (11 §)

Ensinnäkin, pykälää edeltävä 2 luvun otsikko tulisi muuttaa muotoon “Käyttäjien oikeudet ja säännökset sopimuslisenssistä”.

Ehdotettu muutos, joka vaatisi laillista saantoa teoksiin rajoitusten käyttämiseksi, muuttaisi hyvin radikaalisti tekijänoikeuden laajuutta. Muutos **ei perustu mitenkään direktiiviin** ja sillä olisi potentiaalisesti hyvin merkittävä vaikutus erityisesti sananvapauden käyttömahdollisuuksiin. Mielenkiintoisesti tämä näytetään osittain huomioidun myös esitystä kirjoitettaessa, koska tämän rajoituksen ulkopuolelle on rajattu sentään kirjastot ja elokuva-arkisto sekä julkinen turvallisuus. Voidaan kuitenkin kysyä, eikö esimerkiksi lehdistöllä ole enää jatkossa oikeutta käyttää niille vuodettuja dokumentteja (mikä edellyttää mm. teoksen saattamista yleisön saataville)?

Nykyisessä digitaalisessa ympäristössä teoksen laillisuus on ylipäättänsä usein hankalasti todennettavissa. Lisäksi **rajoituksen kohteena olevat toiminnot on ylipäättänsä katsottu yhteiskunnan kannalta arvokkaiksi** ja näin niiden sitominen työväliseen toimivan teoskappaleen oikeudelliseen statukseen tuntuu oudolta. Niin kauan kuin tekijänoikeuden vastaisesti valmistettujen teosten ostaminen ja hallussapito on sallittua, on myös täysin epäloogista, että samaan aikaan niiden käyttäminen hyväksyttäviin käyttötarkoituksiin tulisi olla kiellettyä!

Muutos tulisikin poistaa ensisijaisesti kokonaan laista tai ainakin rajata koskemaan ainoastaan yksityistä kopiointia perustuslakivaliokunnan esittämässä muodossa, jossa vahingonkorvausvelvollisuus on sidottu tuottamukseen.

3.2. Tekniset kopiot (11a §)

Vaikka Suomella voi olla periaatteessa velvollisuus säätää typeriä lakeja direktiivien pohjalta, joskus EU-tottelemattomuus olisi paikallaan silläkin uhalla, että asiaan jouduttaisiin palaamaan myöhemmin. Kuten esityksessä itsessään myönnetään, operaattoreilla ei ole mitään

mahdollisuuksia erottaa ohjelmia muusta siirrettävästä datasta. ”Pään työntäminen puskaan” ts. selvitysvelvollisuuden poistaminen ei ole toimiva ratkaisu, koska pykälään turvautuvien ja sillä rahastamaan aikovien tahojen voidaan olettaa osaavan ilmoittaa operaattoreille siirrettävistä ohjelmista. Myös komissio on samaa mieltä asiasta ja tulee joka tapauksessa esittämään tulevaisuudessa ko. kohdan korjaamista. **11a § toinen momentti tuleekin poistaa.**

3.3. Laitemaksut (26a §)

Tekijänoikeusjärjestöiltä unohtuu usein, että kasettimaksut eivät ole ”manna taivaasta”. Esimerkiksi digikameran omistaja, joka ottaa vain perhekuvia, maksaa mahdollisesti jatkossa muistikortin ja CD-R-levyjen hinnassa korvauksia itse tuottamistaan teoksista viihdeteollisuudelle. Tämä raha on muusta kulutuksesta pois tai ääritilanteissa jopa estää uusien tekniikoiden käyttöönoton. Niinpä tallennuskapasiteetin ”verottamisesta” aiheutuu taloudellista vahinkoa muulle yhteiskunnalle. Ostavatko ihmiset Suomessa tulevaisuudessa pienempiä kiintolevyjä kasettimaksujen vuoksi? Kuinka paljon Digi-TV:n käyttöönotto viivästyy kovalevyllä varustettujen digi-boxien laitemaksun myötä? Lakiehdotuksessa ei analysoitu kasettimaksusta aiheutuvia vahinkoja verrattuna tekijänoikeusteollisuuden saamiin etuihin.

Pykälää tulisikin muuttaa koskemaan vain **laitteita, joita käytetään pääasiallisesti (ei vain merkittävässä määrin) teosten valmistamiseen.** Maksun suuruuden tulee määräytyä tekijöille yksityisestä kopioinnista aiheutuneista **todellisista taloudellisista menetyksistä,** ei tallennuskapasiteetista tai soittoajasta, jotka menettävät joka tapauksessa merkityksensä muutamassa vuodessa tallennuslaitteiden kapasiteetin räjähdysomaisen kasvun ja hinnan alenemisen myötä. Taloudellisten menetysten **arviointi tulee jättää myös oikeasti puolueettomien tutkimusten varaan,** joissa noudatetaan akateemisia standardeja tutkimuksen laadun suhteen. Päätöksenteko **asiasta tulee siirtää perustuslakivaliokunnan esityksen mukaisesti valtioneuvostolle.**

3.4. Televisio- ja radiolähetysten lähioikeuden muuttaminen ikuiseksi (48§)

Hallituksen esityksessä ollaan muuttamassa televisio- ja radioyhtiöitä koskevaa lähioikeutta kestoltaan ikuiseksi ts. esityksen mukaan suoja uusiutuisi aina, kun tietty ”signaali” eli ohjelma on lähetetty uudestaan. Tämä on täysin tekijänoikeuden peruseriaatteiden vastaista eikä perustu mitenkään direktiiviin. Lisäksi on vaikea kuvitella, miksei jo tällä hetkellä käytössä oleva 50 vuoden suoja-aika ei takaisi riittävää taloudellista insentiiviä. On myös syytä huomata, että kyseinen lähioikeus koskee kaikkea lähetettävää materiaalia eli sen piirissä on aineistoa, joka ei edes muuten kuulu tekijänoikeudellisen suojan piiriin, kuten esimerkiksi urheilulähetyksiä. **Muutosta ei tule ottaa mukaan lakiin.**

3.5 Rajoitukset teknisiin suojauksiin (50c §)

Direktiivin ehkä hirveimmän kohdan pohjalta toteutettu pykälä ei valitettavasti voi olla juuri sen parempi. Nykyisellään pykälä estää esimerkiksi sähköisesti ostettujen tuotteiden suojausten kiertämisen oikeuden varten. Samoin esimerkiksi hyvän tavan mukaisten lainausten ottaminen muuttuu rangaistavaksi teoksi kuten myös teoskappaleiden valmistaminen vammaisten käyttöön, mikäli oikeudenhaltija ei ole tätä sallinut.

Ratkaisumalleja tilanteeseen on oikeastaan kaksi. Ensinnäkin ns. Portugalin mallin mukaisesti rikoslakiin voidaan lisätä uusi pykälä, joka **kriminalisoi riittäväillä sanktioilla sellaisten teknisten suojauskeinojen käyttämisen teoksissa, jotka eivät täytä 50c §:n 1. momentin asettamia vaatimuksia.** Väite, jonka mukaan tällaisella ei olisi vaikutusta, koska päätökset tehdään ulkomailla, ei ole erityisen vakuuttava - Suomessa myytävistä teoksista hyvin merkittävä osa on kotimaista alkuperää ja näiden suojauksesta myös päätetään tyypillisesti ”paikan päällä”.

Toinen vaihtoehto on, että OikTI:n 36§:n perusteella katsotaan, että sähköisten teoksien lisenssit ovat lähtökohtaisesti kohtuuttomia, elleivät ne salli 50c §:n 1 momentin mukaisia käyttötarkoituksia. Sopimuksia kohtuullistetaan tämän jälkeen lisäämällä tarvittava suostumus suojauskeinojen kiertämiseen. Sivistysvaliokunnan tulisikin ottaa kohtuuttomuudesta nimenomainen maininta lausuntoonsa.

3.6 Yksityisen maahantuonnin kriminalisointi (56a §)

Kuten perustuslakivaliokunta mainitsee, kriminalisoinnit edellyttävät tarkkarajaisuutta. Nollatoleranssi, joka on kaiken lisäksi sidottu Suomen lainsäädäntöön, ei voi mitenkään täyttää tätä kriteeriä. Lisäksi nopeasti yleistyvien digitaalisten teoskappaleiden osalta laillisen ja laittoman kopion erottaminen toisistaan on jo lähtökohtaisesti mahdotonta. Voidaankin kysyä, eikö nykyinen tuomioistuinkäytäntö, jossa puututaan tehokkaasti kaupalliseen piratismiin, ole todellisuudessa täysin riittävää? Mikäli maahantuonnin kriminalisointi halutaan säilyttää, se tulee ensinnäkin sitoa teosten ostopaikan lakiin ja toiseksi koskea vain audiovisuaalisten teosten fyysisiä kopioita.

4. Suositeltavat korjaukset

4.1 Teknisten suojauskeinojen ajallinen rajallisuus

Eräs suurimmista ongelmista esityksessä on sen täydellinen naiivius tekijänoikeuden haltijoiden motiiveja kohtaan. Tämä korostuu erityisesti teknisiä suojauskeinoja koskevien säännösten kohdalla. Ensinnäkin laissa ei mitenkään pyritä varmistamaan, että suojatut teokset siirtyisivät vapaasti käytettäväksi niiden suoja-ajan kuluttua umpeen. Tällä ei ole juuri merkitystä uusien teosten kohdalla, koska niiden tekijänoikeus kestää jo muutenkin lähes ikuisesti. Vanhojen teosten kohdalla tämä on kuitenkin hyvin kriittinen kysymys. Lakiin tulisikin lisätä säännös, joka **edellyttäisi teknisten suojauskeinojen automaattista sammumista suoja-ajan päätyttyä.**

4.2. Teknisten suojauskeinojen käyttö tekijänoikeuden alan laajentamiseksi

Tekijänoikeutta voidaan jatkossa jatkaa helposti lisäämällä tekijänoikeuden suojan ulkopuolelle pudonneeseen teokseen mikä tahansa teoskynnyksen ylittävä elementti. Samaa keinoa käyttämällä voidaan myös suojata teknisten suojauskeinojen avulla mitä tahansa informaatiota, joka ei sinänsä

kuuluisi mitenkään tekijänoikeuden alaan. Käytännössä välttämättä tuotteeseen ei tarvitse lisätä edes mitään tekijänoikeuden alaista materiaalia, vaan riittää, että käytetään yleisesti käytössä olevaa teknistä suojauskeinoa, jonka murtaminen on mahdotonta, koska tähän tarvittavia työkaluja ei ole eikä laillisesti voikaan olla tarjolla. Edellä mainittujen tilanteiden estämiseksi lakiin tulisi lisätä säännös, joka joko **kieltäisi sopivalla rangaistusuhalla em. menettelyt tai sitten antaisi oikeuden ostaa suojauksen kiertopalvelu tällaisessa tapauksessa.**

4.3 Tekijänoikeus ja ”dirty hands”

Tekijänoikeutta voidaan toki myös käyttää monella muullakin tavalla väärin. Yhtenä esimerkkinä tästä toimii Skientologia-kultin toiminta järjestön ”salaisten oppien” pitämiseksi salassa käyttäen hyväksi hyvin aggressiivista tekijänoikeuteen (näennäisesti) perustuvaa oikeudellista häirintää. Vastaavia esimerkkejä löytyy kuluttajasuojan puolelta myös muita. Koska kaikkein väärinkäytösten sisältöä on melkein mahdoton ennakoida etukäteen, paras ratkaisu olisi lisätä tekijänoikeuslakiin yleissäännös, jonka mukaan tekijänoikeuden mukaista **suoja ei myönnetä tilanteissa, missä voidaan osoittaa, että suojan hakijan tarkoitusperä on todennäköisin syin hyvän tavan vastainen.** Vastaava doktriini tunnetaan ainakin USA:n tekijänoikeusjärjestelmässä.

4.4 Vilpittömän mielen suoja ja tekijänoikeus

Tekijänoikeudessa ei ole tähän mennessä tunnettu sivullissuojaa. Teosten käytön sitominen yhä vahvemmin niiden oikeudelliseen statukseen ja välitysketjujen piteneminen, mikä tekee laillisuuden tarkistamisen hyvin hankalaksi, ovat kummatkin ilmiöitä, jotka puhuvat vahvasti tämän oikeudellisen rakenteen siirtämisen puolesta. Perustuslakivaliokunta **esittää lausunnossaan tuottamuskriteerin käyttämistä yksityiseen kopiointiin, mutta samalla kyseinen muutos tulee toteuttaa koko lain osalta.**

EFFI ry:n puolesta,
Helsingissä 1.4.2004

Ville Oksanen